STICHTING
MATHEMATISCH CENTRUM
2e BOERHAAVESTRAAT 49
AMSTERDAM

ZW 1961 - 002

Voordracht in de serie

"Elementaire onderwerpen vanuit hoger standpunt belicht"

Prof.dr. G.W. Veltkamp

22 februari 1961

Eigenwaarden

1961

Voordracht in de serie

"Elementaire onderwerpen vanuit hoger standpunt belicht"

door

Prof.dr.G.W.Veltkamp

22 februari 1961

Eigenwaarden

1. In de theorie van matrices treedt het begrip eigenwaarde op : een getal λ heet eigenwaarde van de matrix

$$A = \begin{pmatrix} a_{11} & \dots & a_{1n} \\ \dots & \dots & \dots \\ a_{n1} & & a_{nn} \end{pmatrix}$$

indien het homogene stelsel lineaire vergelijkingen

$$\begin{aligned} a_{11}x_1 + \dots + a_{1n}x_n &= \lambda x \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots & \\ a_{n1}x_1 + \dots + a_{nn}x_n &= \lambda x_n \end{aligned} \qquad (1)$$

een niet-triviale oplossing heeft. Dergelijke oplossingen heten eigenvectoren.

Is λ geen eigenwaarde van A dan heeft het inhomogene stelsel

$$\begin{aligned} a_{11}x_1 + \dots + a_{1n}x_n - \lambda x_1 &= y_1 \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots & \\ a_{n1}x_1 + \dots + a_{nn}x_n - \lambda x_n &= y_n \end{aligned}$$

voor iedere keuze van $y_1, \dots, y_n$ een (eenduidige) oplossing, is λ wel eigenwaarde dan heeft dit stelsel steeds dan een (niet eenduidige) oplossing indien $y_1, \dots, y_n$ aan zekere homogene lineaire vergelijkingen voldoen.

We kunnen (1) wat compacter schrijven als

$$Ax = \lambda x,$$

waarin met x de vector met componenten $x_1, \dots, x_n$ uit de n dimensionale ruimte R_n is.

De eigenwaarden van A volgen uit de n^{de}-graadsvergelijking

$$\det\{A_{ij} - \lambda\delta_{ij}\} = 0. \qquad (2)$$

Heeft deze vergelijking n verschillende wortels $\lambda_1, \dots, \lambda_n$ dan zijn er ook n eigenvectoren $x_1, \dots, x_n$ (niet te verwarren met componenten) die onafhankelijk zijn (d.w.z. $\Sigma \alpha_j x_j = o$ impliceert $\alpha_1 = \dots = \alpha_n = 0$) en R_n opspannen, d.w.z. bij iedere y R_n zijn er getallen $\alpha_1, \dots, \alpha_n$ zodat

$$y = \Sigma \alpha_j x_j .$$

Hieruit volgt direct

$$Ay = \sum \lambda_j \alpha_j x_j ,$$

zodat A een bijzonder eenvoudige gedaante heeft indien we $x_1, \dots, x_n$ als basis voor R_n kiezen.

Heeft A samenvallende wortels dan kan de zaak gecompliceerder worden, er zijn dan soms minder dan n onafhankelijke eigenvectoren. Dit laatste doet zich echter niet voor indien A symmetrisch ($A_{ij} = \bar{A}_{ji}$) is. Bovendien zijn dan alle eigenwaarden reeel en kunnen de eigenvectoren onderling orthogonaal gekozen worden.

2. We generaliseren het geval van symmetrische matrices voor oneindig dimensionale ruimten.

Zij R een (complexe) lineaire ruimte met inproduct.

Dat is een verzameling van elementen x,y,... zodanig dat

A. Aan ieder tweetal elementen is een derde, z = x + y, toegevoegd. Aan ieder element x en ieder complex getal λ is een element λx toegevoegd. De optelling is commutatief en associatief $(x + y = y + x,\ x + (y + z) = (x + y) + z)$, de vermenigvuldiging is associatief ($\alpha(\beta x) = (\alpha\beta)x$) en distributief ($\alpha(x + y) = \alpha x + \alpha y$). Bovendien volgt uit $x + z = y + z$ dat $x = y$.

Uit dit laatste volgt dat er één element o in R is waarvoor geldt dat $x + (-1).x = o$, $0.x = o$. Voorts dat de aftrekking mogelijk is, etc.

B. Aan ieder tweetal elementen x en y is een complex getal (het inproduct) (x,y) toegevoegd zodanig dat

$$(x + y, z) = (x,z) + (y,z)$$
$$(\alpha x, y) = \alpha(x,y)$$
$$(y,x) = \overline{(x,y)}$$
$$(x,x) > 0 \text{ als } x \neq o.$$

We definiëren de norm $|x|$ van x door

$$|x| = \sqrt{(x,x)}\,.$$

Er geldt : $|(x,y)| \leq |x|.|y|$ (Schwarz)

$|x + y| \leq |x| + |y|$ (Minkowski).

We zeggen : $\lim x_n = x$ indien $\lim |x_n - x| = 0$. Hieruit volgt dat $\{x_n\}$ een fundamentaalrij is : $|x_n - x_m| < \varepsilon$ voor n en $m > N(\varepsilon)$. R heet volledig (Hilbertruimte) indien omgekeerd iedere fundamentaalrij een limiet heeft. Dit veronderstellen we niet.

Voorbeelden

1. n-dimensionale complexe cartesische ruimte R_n.
   Elementen $x = \{x_1,\ldots,x_n\}$. Optelling en vermenigvuldiging coördinaatsgewijs. Inproduct : $(x,y) = \sum_1^n x_j\bar{y}_j$.
2. Ruimte ℓ^2. Elementen $x = \{x_1,x_2,\ldots\}$, zo dat $\sum_1^\infty |x_j|^2 < \infty$. Optelling vermenigvuldiging coördinaatsgewijs. Inproduct : $(x,y) = \sum_1^\infty x_j\bar{y}_j$.
3. Ruimte C van continue functies op eindig interval. Elementen x = continue functie van t voor $a \leq t \leq b$. Optellen en vermenigvuldigen gewoon. Inproduct $(x,y) = \int_a^b x(t)\overline{y(t)}dt$.

Een lineaire afbeelding A van R in R voegt aan ieder element x van R eenduidig een element Ax toe zodanig dat $A(x + y) = Ax + Ay$, $A(\alpha x) = \alpha Ax$.

A heet symmetrisch indien voor alle x en $y \in R$

$$(Ax,y) = (x,Ay).$$

A heet compact indien bij iedere begrensde rij $\{x_n\}$ (dus $|x_n| < M$, alle n) de rij Ax_n een convergente deelrij heeft (dus er is een $y \in R$ en een rij indices $n_1,n_2,\ldots$, zodanig dat $\lim_{j\to\infty} Ax_{n_j} = y$).

Voorbeelden van compacte symmetrische afbeeldingen

1. In R_n : afbeeldingen voortgebracht door symmetrische matrices
2. In l_2 : afbeeldingen voortgebracht door symmetrische oneindige matrices $\{A_{ij}\}$ zodanig dat $\sum_{i,j} |A_{ij}|^2 < \infty$
3. In C : afbeeldingen voortgebracht door een continue integraalterm : zij K continue functie van t en s voor $a \leq t,\ s \leq b$ en rij $K(t,s) = \overline{K(s,t)}$. Zij voor $x \in C$ Ax gedefinieerd door

$$(Ax)(t) = \int_a^b K(t,s)\, x(s) ds$$

3. Lemma. Is A compact dan is

$$|A| \stackrel{def}{=} \sup_{|x|=1} |Ax|$$

een eindig getal. Is A bovendien symmetrisch dan is

$$\sup_{|x|=1} |(Ax,x)| = |A|$$

en minstens of $|A|$ of $-|A|$ is eigenwaarde van A.

Stelling. Is A compact en symmetrisch en $|A| \neq 0$ dan zijn er eindig of aftelbaar oneindig veel van nul verschillende reële getallen $\lambda_1, \lambda_2, \ldots$ en elementen $x_1, x_2, \ldots$ van R zodanig dat

a) $|A| = |\lambda_1| \geq |\lambda_2| \geq \ldots$

b) als de rij $\{\lambda_j\}$ oneindig is dan is $\lim_j \lambda_j = 0$

c) $(x_i, x_j) = \delta_{ij}$

d) $Ax_j = \lambda_j x_j$

e) voor iedere x R geldt $\sum_1^\infty \lambda_j (x,x_j) x_j = Ax_j$ (1)

f) is $\lambda \neq \lambda_j$ $(j = 1,\ldots,n)$ dan heeft de vergelijking

$$Ax - \lambda x = y$$

voor iedere $y \in R$ een eenduidige oplossing, is $\lambda = \lambda_j$ dan heeft deze vergelijking dan en slechts dan een (niet eenduidige) oplossing indien $(y,z) = 0$ voor alle z die voldoen aan $Az = \lambda_j z$.

Opmerkingen

1. De eigenschap (1) is in zekere zin ook karakteristiek voor compacte symmetrische afbeeldingen. Zij $\{x_j\}$ een orthonormaalrij en $\{\lambda_j\}$ een rij reële getallen met $\lim \lambda_j = 0$. En zij voor alle $x \in R$ de reeks

$$Bx = \sum_{1}^{\infty} \lambda_j (x, x_j) x_j$$

convergent. Dan is B een compacte symmetrische afbeelding.

2. Is de ruimte R volledig dan convergeert voor iedere x R de reeks $\sum_{1}^{\infty} (x, x_j) x_j$ naar een y R en er geldt $A(x - y) = o$.

3. In het geval van een afbeelding in C, voortgebracht door een continue symmetrische integraalkern, convergeert de reeks

$$\sum_{1}^{\infty} \lambda_j x_j(t) \int_a^b x(s) \overline{x_j(s)} dx$$

zelfs uniform (naar $\int_a^b K(t,s)x(s)ds$).